

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Центр професійної та післядипломної освіти
Кафедра управління імені Олега Балацького

Шифр _____

Наказ ректора

про затвердження теми

До захисту допускається завідувач

кафедри _____ І.І. Рекуненко

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему

**«Управління закладами вищої освіти в умовах пандемії (на прикладі
СумДУ)»**

281 «Публічне управління та адміністрування» (Державна служба)

Здобувач гр. ДСмз-01с

Науковий керівник

Вернидуб О.М.

проф. Жулавський А.Ю.

Кваліфікаційна робота магістра містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Суми 2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Центр професійної та післядипломної освіти
Кафедра управління імені Олега Балацького

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач

кафедри _____

_____” _____ 20 ____ р.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ МАГІСТРА
за спеціальністю

281 «Публічне управління та адміністрування»

освітня програма «Держана служба»

здобувачу групи ДС.мз -01с

Вернидуб О.М.

1. Тема роботи: «Управління закладами вищої освіти в умовах пандемії
(на прикладі СумДУ)»

затверджена наказом по СумДУ № _____ від „_____” _____
20 ____ р.

2. Термін подання студентом закінченої роботи 10.12.21

3. Мета кваліфікаційної роботи: удосконалення системи управління
закладами вищої освіти в умовах пандемії Covid – 19.

4. Об'єкт дослідження: організація навчального процесу під час пандемії

5. Предмет дослідження: відносини, що виникають між ЗВО та
студентами під час он-лайн навчання

6. Кваліфікаційна робота виконується на матеріалах: Закони України та
розпорядження Кабінету Міністрів, підручники, навчальні посібники,
монографії, статті та тези конференцій матеріали СумДУ, стратегія розвитку
СумДУ, опитування.

7. Орієнтовний план кваліфікаційної роботи, терміни подання розділів керівникові та зміст завдань для виконання поставленої мети.

№ пор.	Назва розділу	Термін подання
I	Вплив пандемії Covid-19 на систему освіти України	20.10.2021
II	Організація навчання під час пандемії в Сумському державному університеті	21.11.2021
III	Розроблення політики щодо удосконалення навчання під час пандемії	07.12.2021

Зміст завдань для виконання поставленої мети кваліфікаційної роботи магістра:

У розділі 1 студент має дослідити історію впровадження он-лайн освіти під час карантину, провести аналіз іноземного досвіду переходу на он-лайн освіти

У розділі 2 студент має на прикладі СумДУ дослідити організацію освітнього процесу в вищій школі, провести опитування серед студентів щодо впливу пандемії на навчальний процес.

У розділі 3 студент має виявити основні недоліки та переваги он-лайн освіти та розробити рекомендації щодо формування політики з регулювання вищої школи на період пандемії.

8. Консультації щодо виконання роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1			
2			
3			

9. Дата видачі завдання _____

Керівник кваліфікаційної роботи _____

(підпис)

Жулавський А.Ю.

Завдання до виконання одержав _____

(підпис)

Вернидуб О.М.

АНОТАЦІЯ

В роботі досліджені основні причини переходу до он-лайн освіти під час пандемії Covid – 19. Досліджено історію впровадження карантину та функціонування системи вищої освіти як в Україні, так і за кордоном.

На основі опитування студентів виявлені основні проблеми у освіті під час пандемії Covid - 19: відсутність професійно-розроблених програм онлайн-навчання, недостатнє фінансування, необхідність методичної підготовки викладачів для роботи зі студентами онлайн тощо.

Розроблені основні рекомендації формування державної політики щодо реформування вищої освіти у часи викликів Covid – 19. На прикладі СумДУ запропоновано впровадження єдиної он-лайн платформи, яка б об'єднала студентів та викладачів, дозволила вибудувувати комунікацію тощо. Порахована економічна ефективність цих заходів.

РЕФЕРАТ

Структура та обсяг дипломної роботи магістра. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який містить 47 найменувань. Загальний обсяг магістерської роботи становить 48 стор., у тому числі 8 таблиць, 13 рисунків, 1 формулу. Список використаних джерел містить 6 сторінок.

Мета роботи: удосконалення системи управління закладами вищої освіти в умовах пандемії Covid – 19.

Відповідно до мети були поставлені наступні *завдання:*

1. Дослідити історію впровадження он-лайн освіти під час карантину.
2. Провести аналіз іноземного досвіду переходу на он-лайн освіти.
3. На прикладі СумДУ дослідити організацію освітнього процесу в вищій школі
4. Провести опитування серед студентів щодо впливу пандемії на навчальний процес.
5. Виявити основні недоліки та переваги он-лайн освіти.
6. Розробити рекомендації щодо формування політики з регулювання вищої школи на період пандемії.

Об'єкт дослідження: організація навчального процесу під час пандемії

Предмет дослідження: відносини, що виникають між ЗВО та студентами під час он-лайн навчання

Ключові слова: пандемія; COVID-19; вища освіта; заклади вищої освіти; здобувач освіти; студент

Зміст

АНОТАЦІЯ	4
РЕФЕРАТ	5
Вступ.....	7
1. Вплив пандемії Covid-19 на систему освіти України	9
1.1. Історія впровадження карантину в системі вищої освіти	9
1.2. Особливості навчального процесу вищого навчального закладу в період Covid- 19.....	12
1.3. Організація дистанційної освіти, як способу вирішення проблем доступу до освіти	14
2. Організація навчання під час пандемії в Сумському державному університеті.....	17
2.1. Загальна характеристика Сумського державного університету.....	17
2.2. Організація навчального процесу	21
2.3. Оцінювання якості навчального процесу під час пандемії на основі опитування студентів СумДУ	24
3. Розроблення політики щодо удосконалення навчання під час пандемії ..	29
3.1. Основні проблеми організації навчального процесу в умовах пандемії в СумДУ	29
3.2. Розроблення заходів щодо реалізації політики навчального процесу в умовах пандемії	36
Висновок	41
Список використаних джерел	44

Вступ

Пандемія Covid - 19 стала тяжким випробуванням для української системи освіти. У той же час карантин став стимулом, що відкрив нові можливості розвитку. Вже давно планувалося реформувати систему вищої освіти, адаптував її до європейської. У сучасному світі не можливо працювати без он-лайн технологій, тому виникла потреба перейти на нові форми навчання – наприклад дистанційні. МОЗ розробило нові правила роботи в умовах пандемії: правила дезінфекції, прибирання, умови знаходження на території навчальних закладів, введення адаптивних карантинів, враховуючи поточну захворюваність та очікувану «другу хвилю» нового навчального року.

З 1 вересня 2021 року вчителі та викладачі вже були готові до запровадження дистанційної освіти. Заклади вищої освіти вже мають технічні засоби, що можуть використовувати освітяни. Також, викладачі вже навчилися викладати онлайн, що наближає нас до європейського рівня викладання.

Мета роботи: удосконалення системи управління закладами вищої освіти в умовах пандемії Covid – 19.

Відповідно до мети були поставлені наступні *завдання:*

1. Дослідити історію впровадження он-лайн освіти під час карантину.
2. Провести аналіз іноземного досвіду переходу на он-лайн освіти.
3. На прикладі СумДУ дослідити організацію освітнього процесу в вищій школі
4. Провести опитування серед студентів щодо впливу пандемії на навчальний процес.
5. Виявити основні недоліки та переваги он-лайн освіти.
6. Розробити рекомендації щодо формування політики з регулювання вищої школи на період пандемії.

Об'єкт дослідження: організація навчального процесу під час пандемії

Предмет дослідження: відносини, що виникають між ЗВО та студентами під час он-лайн навчання

Ключові слова: пандемія; COVID-19; вища освіта; заклади вищої освіти; здобувач освіти; студент

1. Вплив пандемії Covid-19 на систему освіти України

1.1. Історія впровадження карантину в системі вищої освіти

Пандемія Covid-19 призвела до значних змін у сфері освіти, викликала освітні проблеми в Україні.

Освіта - одне з основних прав людини, яке закріплене у статті 26 Декларації прав людини [8], Конституції України [21] та законодавчих актах. Мета сталого розвитку №4 до 2030 року – «забезпечити всебічну та справедливу якісну освіту та просувати можливості навчання протягом усього життя для всіх».

Рівень освіти безпосередньо впливає на доходи та зайнятість населення – більш освічені люди легше знаходять роботу, мають кращі умови праці та заробляють більше. Це також позитивно пов'язане із тривалістю життя, здоров'ям та соціальною інтеграцією. Більш освічені люди більш залучені до суспільного і політичного життя, вони активніше беруть участь у розвитку громадянського суспільства.

За ст. 53 Конституції України [21] та Закон України «Про освіту» [32] «гарантують загальний доступ до освіти незалежно від місця проживання дитини, соціального походження, стану здоров'я, мови спілкування та інших факторів». Право на освіту в Україні здійснюється переважно через державні (державні та муніципальні) навчальні заклади. Частка приватних осіб варіюється в залежності від рівня освіти, але відіграє значну роль лише у позашкільній та вищій освіті.

Навчальний процес під час карантину 2020 року був напруженим для всіх учасників освітнього процесу: вчителів, викладачів, школярів, студентів та батьків. Через відсутність попереднього досвіду дистанційного навчання та реакції уряду виникла низка освітніх проблем.

Після оголошення карантину у березні, школи вже не відновили роботу у 2019/2020 навчальному році, рік вирішили завершити дистанційно. Літній період, можна було використати для підготовки до безпечного відкриття

шкіл у вересні на навчальний рік 2020/2021. Однак, цілісної стратегії повернення до безпечного та якісного автономного чи змішаного навчання запропоновано не було. Протягом літа питання про те, чи діти будуть виходити до школи взагалі, залишалося невизначеним. Тільки після затвердження Постанови Уряду було введено адаптивний карантин, тобто карантинні обмеження залежно в залежності від зонування. Умови відвідування закладів освіти наведено на рисунку 1.1.

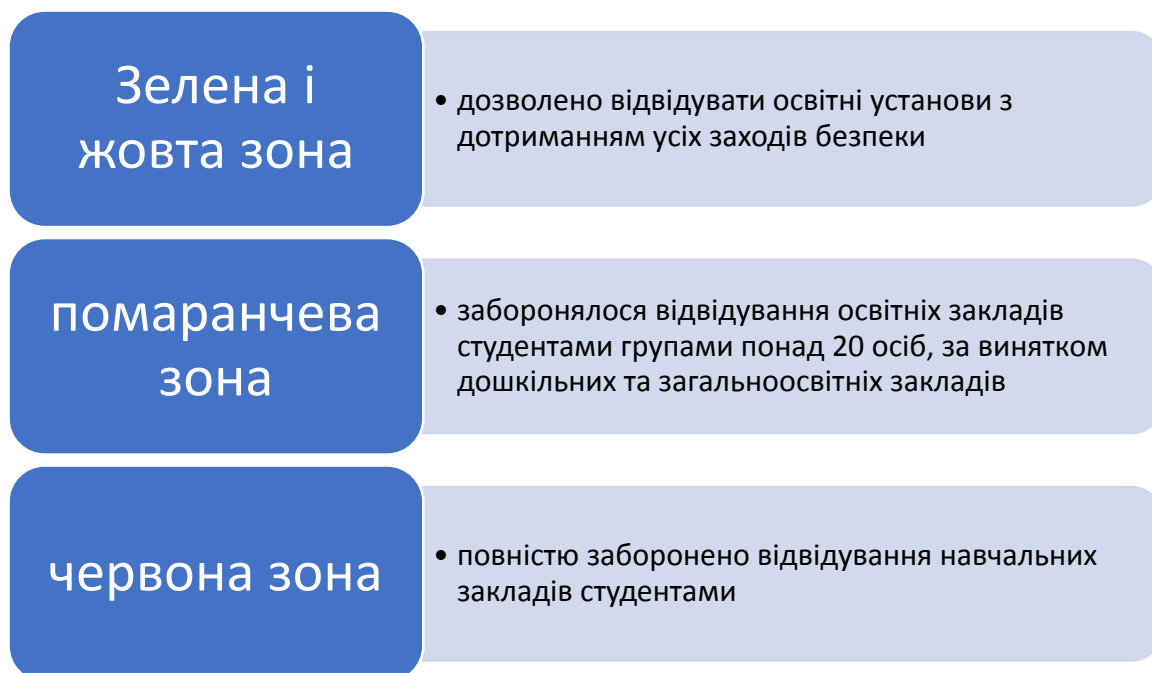

Рисунок 1.1 – Умови навчання в залежності від зонування України під час пандемії (складено автором на основі [13]).

Згідно з опитуванням, проведеним Державною службою якості освіти [14], дистанційне навчання було проблемою у 55,53% шкіл, оскільки вони не мали досвіду навчання у цій формі раніше і не були готові до навчання під час карантину. 47,5% вчителів (20590 осіб) заявили, що раніше не використовували дистанційне навчання у своїй педагогічній діяльності. Натомість, вчителі не отримували рекомендацій щодо дистанційного навчання або інструментів онлайн-навчання. У той же час вчителям було б корисно розробити поради про те, як пояснювати новий матеріал, давати

зворотний зв'язок, тренувати навички, оцінювати прогрес та визначати тривалість уроків у дистанційному навчанні.

Аналогічна ситуація була у вищих навчальних закладах: деякі викладачі замінили дистанційне навчання письмовою роботою, що призвело до надмірної завантаженості студентів. Такі методи не сприяли якісному засвоєнню матеріалу, а завантажували студентів, студенти не розуміли матеріал, і, як наслідок, стресували. Однак, усередині різних ЗВО ситуація може бути різною, оскільки одні викладачі давали письмові роботи, інші проводили дистанційне навчання. Водночас, не було жодної координації між викладачем та їх контролем над навантаженням на студентів. Ця проблема знову актуальна зараз, оскільки більшість ЗВО перейшли на дистанційне навчання, в умовах червоної зони.

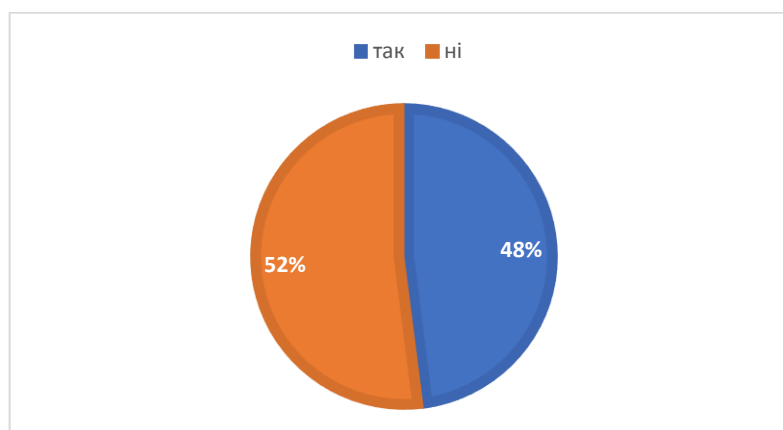

Рисунок 1.2. – Відповіді студентів на питання: Чи сподобався перехід на дистанційне навчання під час карантину [28]

Більшості студентів сподобався перехід на дистанційне навчання під час карантину. 48% з них хочуть, щоб їхній університетський курс включав набагато більше онлайн-лекцій. «Проти» цього виступає лише третина опитаних молодих людей. Противників дистанції більше, ніж сторонників у Мексиці, Бразилії, Індонезії, Малайзії. У цих країнах студенти зіткнулися з нестачею гаджетів, а університети мали проблеми з освітою на постійній основі. Великобританія показало аналогічні результати: тут культурні та

освітні традиції не дають розвиватися інноваціям, тому університети масово закривалися вперше в історії сучасної країни, на превеликий шок студентів.

Враження студентів від дистанційного навчання різні у студентів США та Європі: позитивний та негативний досвід відносно однакові. У Китаї всі респонденти вважають, що викладачі розробили для них найефективніші онлайн-заняття. А в Японії - навпаки: молодь сумнівається у освіті і здатність вчителів ефективно працювати онлайн.

Якщо онлайн-навчання коштуватиме менше, ніж денне навчання, або якщо його включення до стандартних програм знизить вартість вищої освіти, дві третини студентів з усіх опитаних країн обрали саме цей варіант. У цьому переконана більшість студентів США, Канади, Японії, Китаю та Малайзії.

Дистанційне навчання не у всіх країнах було безкоштовним для школярів та студентів, так як відбувалося в Україні. Більшості опитаних студентів у Саудівській Аравії, Індії, Туреччині, Китаї та Канаді доводилося платити за онлайн-послуги. Але у Великій Британії майже все онлайн-навчання було безкоштовним. Через ці витрати 53% студентів були змушені економити у 2020 році, кожен п'ятий економив навіть на їжі, а кожен сьомий – на лікуванні.

1.2. Особливості навчального процесу вищого навчального закладу в період Covid- 19

69,6% викладачів та керівників ЗВО вважають, що рівень організації освітнього процесу навесні 2021 р. порівняно з попереднім періодом (восени 2020 р.) покращився, а 23,6 % респондентів не помітили якісних змін; і лише 6,8% заявили, що організація процесу дистанційного навчання лише погіршилась у цьому семестрі [9].

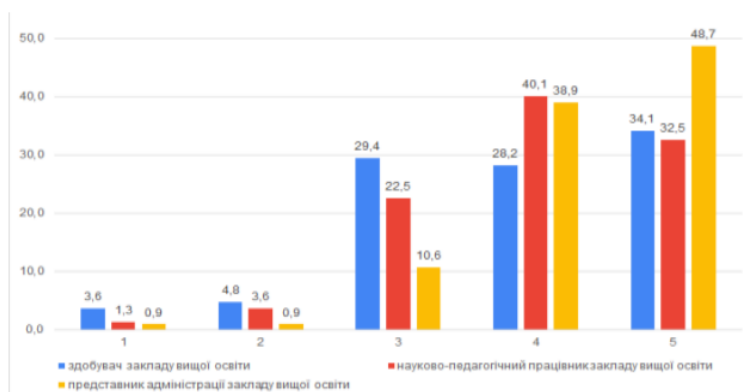

Рисунок 1.3 – Оцінка якості дистанційного навчання ЗВО у 2021 році, в порівнянні з 2020 роком [9].

Пандемія, на жаль, завдала впливу і на психологічне здоров'я студентів. Більше половини (56%) студентів у всіх опитаних країнах повідомляють, що їхнє психічне здоров'я постраждало в період COVID-19. Глобальні дані доводять сильний тиск на студентів у всьому світі. У кожного сьомого студента виникали думки про самогубство, а у кожного дванадцятого – про самопошкодження. 81% респондентів кажуть, що останнім часом посилюлися стреси та тривога (рис. 1.3.).

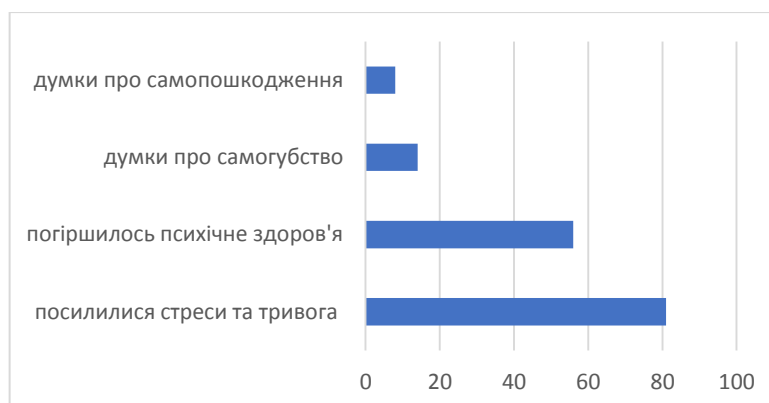

Рисунок 1.4 - Відсоток впливу на психологічне здоров'я серед молоді [9]

Студенти, які проживали у гуртожитках, також постраждали від пандемії. Незважаючи на те, що в березні 2020 року уряд вважав неприпустимим виселення студентів з гуртожитків, у жовтні МОН рекомендувало вищим та професійним навчальним закладам перейти на дистанційне навчання на період з 15 жовтня по 15 листопада 2020 року з

від'їздом усіх студентів із гуртожитків. Таким чином, доступ до освіти отримали не всі мешканці гуртожитків, що викликало обурення студентів. Це рішення особливо торкнулося студентів з уразливих груп населення, оскільки у них не було всіх необхідних умов для навчання вдома, а деяким може просто нема куди піти (наприклад, студенти з окупованих територій).

За словами директора Українського державного центру міжнародної освіти, за період пандемії значного скорочення кількості іноземців у 2020/2021 навчальному році не відбулося. Згідно з міжнародними джерелами, відбувся значний вплив пандемії на мобільність студентів через проблеми із переміщенням між країнами. Проте 85% опитаних університетів пропонували альтернативні схеми навчання, зокрема дистанційне навчання – «віртуальну мобільність». Проблеми виникли у студентів, які не змогли повернутися до своїх країн і зіткнулися із закриттям університетських містечок, а, отже, з необхідністю знайти альтернативне житло, ізоляцією, проблемами з документами і т. д. У 2021-2022 навчальному році набори іноземних студентів значно скоротилися (приблизно на 20%), що може призвести до скорочення викладачів.

1.3. Організація дистанційної освіти, як способу вирішення проблем доступу до освіти

При дистанційному навчанні доцільно використовувати інноваційні технології навчання, такі як перевернутий клас і взаємонавчання. Схема перевернутого класу подана у таблиці 1.1.

Основними компонентами технології перевернутого класу є:

- 1) освітній майданчик для спілкування у зв'язку з освітнім контентом;
- 2) інтерактивні інструкції та тренажери для роботи;
- 3) надання систем комунікації з викладачем та керівництвом;
- 4) форми зворотного зв'язку для учнів з метою корекції навчального матеріалу;

Таблиця 1.1 – Характеристика синхронного та асинхронного навчання

[15]

Суб'єкти освіти	Синхронне навчання	Асинхронне навчання
Викладачі	Організація та проведення: надання відповідей на запитання, розбір типових завдань, вивчення теми за допомогою ділових ігор, дискусій, експериментів	Підготовка матеріалів до навчання: відеолекції, аудіолекції, веб -сайти з матеріалом, он-лайн чати
Студенти	Консультавання з викладачем, обговорення в командах, дискусії, захист проєктів, виконання завдань	Ознайомлення з новим матеріалом до пари, відправка своїх думок за допомогою он-лайн технологій

5) надання матеріалів учасникам процесу, які не мають доступу до мережі Інтернет.

Порівняння традиційного та перевернутого підходу до навчання наведено на рисунку 1.4.

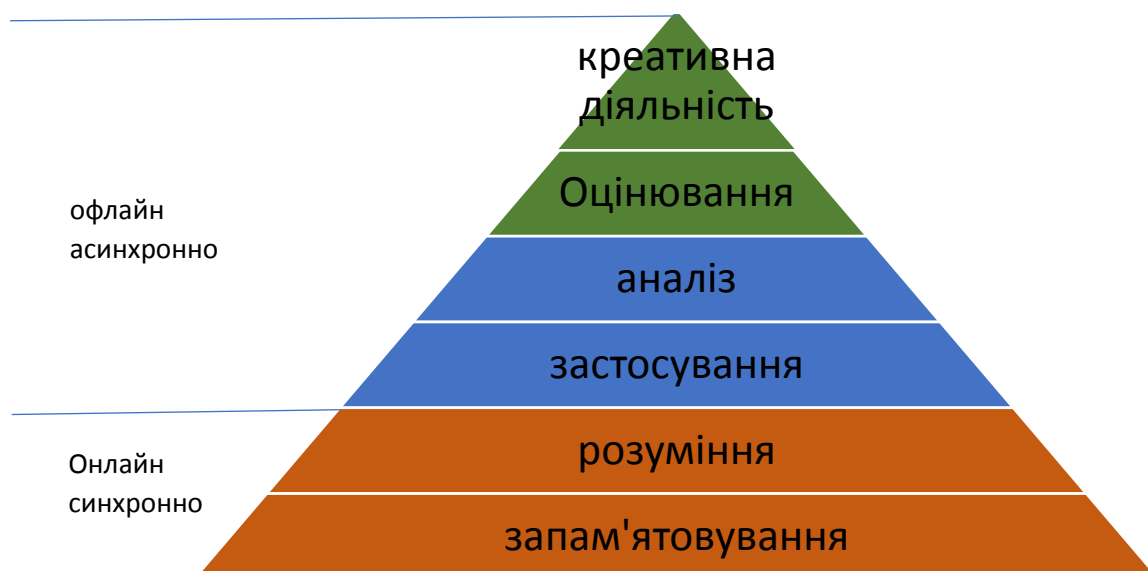

Рисунок 1.5 (а) – Традиційний підхід до навчання

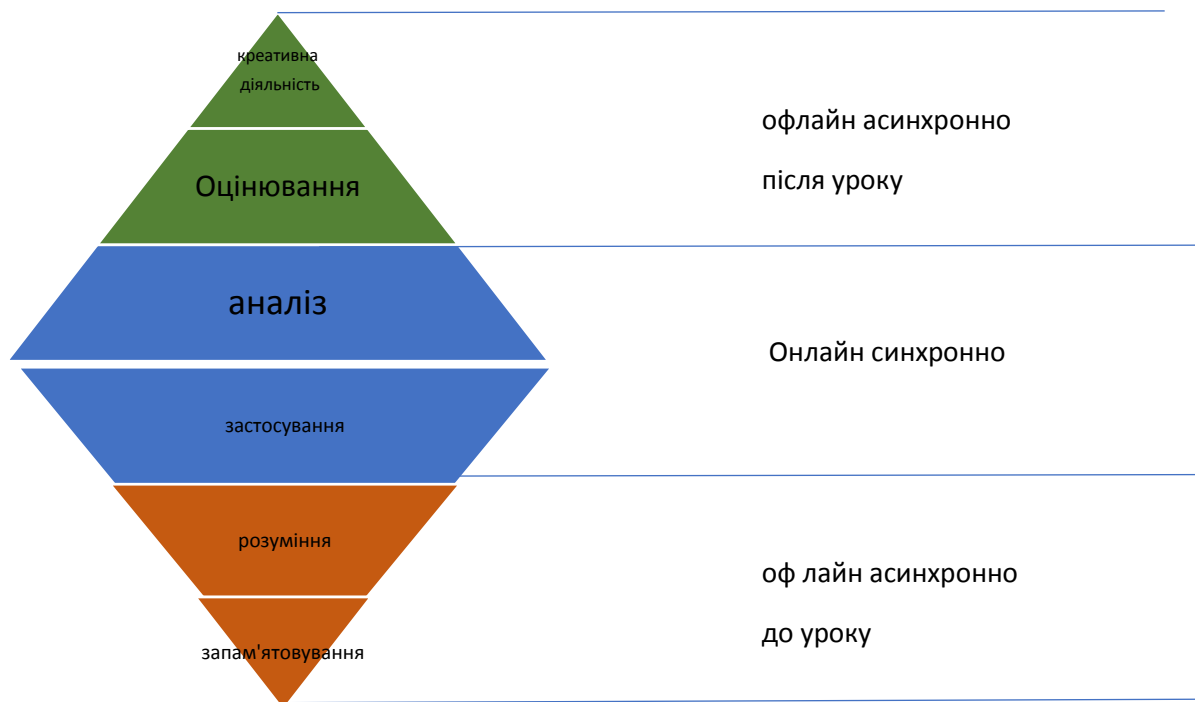

Рисунок 1.5 (б) – Перевернутий підхід до навчання [5]

Взаємне навчання – ситуація, коли студенти навчаються один у одного. Наприклад, більш кмітливі студенти під наглядом педагога навчають не таких сильних.

Взаємооцінювання – ситуація, коли письмові роботи оцінюють самі ж студенти за наданими критеріями під наглядом педагога. Такий метод вивільняє викладача та надає студентам можливість критично мислити.

2. Організація навчання під час пандемії в Сумському державному університеті

2.1. Загальна характеристика Сумського державного університету

Сумський державний університет почав свою історію розвитку у статусі відокремленого структурного підрозділу інших вищих навчальних закладів у 1948–1989 рр. З 1990 р. отримав статус Сумський фізико-технічний інститут. У 1993 році отримав статус Сумський державний університет, як класичний ЗВО. Зараз університет став одним із провідних університетів країни, отримав визнання у світовому науково-освітньому просторі, послідовно реалізує модель багатoproфільного університету, що забезпечує навчання, дослідження та міжнародне визнання. Зараз СумДУ є площадкою взаємодії молоді, бізнесу та науки. [30].

В університеті навчається приблизно 13,7 тис. студентів за різними формами навчання на бакалавраті, магістратурі, освітньому та науковому рівнях. В університеті налічується 55 спеціальностей з 23 областей знань. Навчаються понад 1700 іноземних студентів із майже 50 країн світу.

Сумський державний університет займає 1001+ місце у Світовому рейтингу дослідницьких університетів світу THE World University та Шанхайського рейтингу та входить до 300 найкращих університетів світу за рейтингом THE University Impact Ranking. Згідно з міжнародним рейтингом QS World University Rankings, університет входить до 3% провідних університетів світу та класифікується як університет з високими дослідницькими показниками. Згідно з цим рейтингом СумДУ входить до групи лідерів серед українських вишів. Рейтинг QS також визначив університет у топ-150 «молодих» університетів світу, які швидко ростуть. Згідно з міжнародними рейтингами Webometrics Ranking of World Universities та uniRank University Ranking СумДУ займає 1-е та 3-е місце відповідно серед ЗВО України, а також займає високі позиції в європейському рейтингу U-

Multirank. Згідно з міжнародним рейтингом Round University Ranking, університет знаходиться на 617 місці серед ЗВО світу та на другому місці серед університетів України [36].

Організаційна структура Сумського державного університету наведена в таблиці 1.2 [36].

Таблиця 1.2 - Організаційна структура Сумського державного університету

Вид органу	Склад
Робочі органи	Ректорат Приймальна комісія (ПК)
Колегіальні органи управління та самоврядування загально університетського рівня	Конференція трудового колективу Вчена рада Рада з інформатизації
Громадські організації загально університетського рівня	Профспілковий комітет працівників СумДУ (Профком) Студентський профком (СПК) Студентський ректорат (СтР)
Дорадчі (дорадчо-консультативні) органи управління та органи самоврядування на загально університетському рівні	Наукова рада Рада із забезпечення якості вищої освіти (РЯ) Комісія по профілактиці правопорушень Рада з питань організації харчування Наукове товариство студентів (слухачів), аспірантів, докторантів і молодих вчених СумДУ (НТСА) Координаційна рада з питань підтримки університетських стартапів
Центр забезпечення якості вищої освіти (ЦЗЯВО)	Бюро моніторингу якості вищої освіти (БМ) Лабораторія виміру якості вищої освіти (ЛВ) Студентська агенція співдії якості освіти (САЯ)
Факультети та інститути	Факультет технічних систем та енергоефективних технологій (ТеСЕТ) Факультет електроніки та інформаційних технологій (ЕлІТ) Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту (ННІ БіЕМ) Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій (ІФСК) Навчально-науковий інститут права (ННІП) Навчально-науковий медичний інститут (ННМІ) Шосткинський інститут СумДУ (ШІ СумДУ) Конотопський інститут СумДУ (КІ СумДУ) Відокремлений структурний підрозділ "Машинобудівний фаховий коледж СумДУ" (МФК СумДУ)

В університеті працюють 150 докторів наук, професорів, 650 кандидатів наук, доцентів, функціонує докторантура з 16 спеціальностей, аспірантура з 24 спеціальностей, Спеціалізовані Ради по захисту дисертацій.

Основні показники динаміки змін кадрового потенціалу СумДУ представлені в таблиці 1.3.

Таблиця 2.1 - Основні показники динаміки змін кадрового потенціалу СумДУ [36]

Показник	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
1. Всього штатних працівників, осіб	2716	2710	2709	2760	2718	2334	3158	3166	3178	3043	
у т.ч.: – базовий ВНЗ	1866	1883	1888	1914	1952	2478	2428	2454	2478	2360	
– інститути	198	197	189	184	155	142	122	115	110	104	
– технікуми, коледжі	652	630	632	662	611	614	608	597	590	579	
2. Кількість штатних науково-педагогічних працівників, осіб	722	723	727	753	744	913	908	933	902	854	
у т.ч.: – з науковими ступеннями та вченими званнями, всього осіб	550	564	579	616	610	767	779	796	776	744	
	%	76,2	78,0	79,6	81,8	82,0	84,0	85,8	85,3	86,0	87,2
– докторів наук, професорів, всього осіб		80	85	92	94	98	126	131	140	143	148
	%	11,1	11,8	12,6	12,5	13,2	13,8	14,4	15,0	15,8	17,3
– докторів наук, всього осіб		70	75	81	82	85	113	118	126	128	132
	%	9,7	10,4	11,1	10,8	11,4	12,4	12,9	13,5	14,2	15,4
– кандидатів наук, доцентів, всього осіб		480	489	498	534	525	654	661	670	648	612
	%	66,5	67,6	68,5	71,0	70,6	71,6	72,8	71,8	71,8	71,7
3. Загальна кількість кафедр	62	61	61	60	56	65	63	58	57	57	
– очолюють доктори наук, професори, всього осіб:	37	38	38	38	38	48	45	42	41	39	
	%	59,7	62,3	62,3	63,3	67,8	73,8	71,4	72,4	71,9	68,4
4. Загальна кількість випускових кафедр	31	31	31	32	35	41	39	37	37	40	
– очолюють доктори наук, професори, всього осіб:	23	23	24	24	27	33	29	28	28	27	
	%	74,2	74,2	77,4	75,0	77,1	80,5	74,4	75,6	75,6	67,5

В університеті студенти можуть розвиватися у 40 видах спорту, працює близько 100 спортивних секцій, є спортивні команди вищих ліг, близько 100 студентів – призери Олімпійських ігор, чемпіонатів світу, Європи, України, Всесвітніх зимових та літніх універсіад.

Матеріально-технічна база СумДУ включає бібліотеку, комп'ютерну базу, навчальні аудиторії, лабораторії, навчально-технічні засоби, спортивні споруди (басейн, спорт та зали), об'єкти соціальної інфраструктури (гуртожитки, медпункт, їдальні, кафетерії та ін.).

Інформаційні ресурси університету включають бібліотечні фонди, патентний фонд, електронну бібліотечну систему (всі публікації зберігаються в інституційному репозиторії (eSSUIR), розроблені дистанційні курси).

SWOT - аналіз університету наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2. - SWOT-аналіз Сумського державного університету [36]

Сильні сторони	Слабкі сторони:
<ul style="list-style-type: none"> • визнання на міжнародному рівні та високий авторитет у світових рейтингах; • широкий вибір спеціальностей (класичний університет); • Ефективна система внутрішнього контролю якості освітньої діяльності • затребуваність випускників на ринку праці; • Міжнародне співробітництво з провідними ЗВО світу • високий професійний рівень викладачів; • зростання кількості іноземних викладачів та студентів; • високий рівень застосування інформаційних та телекомунікаційних технологій, • розвинута соціальна та спортивна діяльність; • розвинена матеріальна база; • доходи надходять з різних джерел, що робить університет фінансово спроможним. 	<ul style="list-style-type: none"> • недофінансування ЗВО в порівнянні з Європейськими університетами; • не розвинена транспортна інфраструктура міста (не має аеропорта); • недостатність кількості міст у гуртожитках; • недостатньо високі показники наукової активності персоналу • недостатній рівень академічної мобільності студентів.
Можливості :	Загрози:
<ul style="list-style-type: none"> • вдосконалення нормативної бази щодо вищої освіти; • міжнародне співробітництво з провідними університетами світу; • підтримка стартапів на рівні держави; • розвиток міжнародної освіти; • розвиток освіти «впродовж життя»; • диверсифікація доходів, що надходять до університету; • збільшення обсягів державного замовлення; • залучення фінансування через наукові та міжнародні гранти; • підвищення автономії ЗВО в Україні; • Збільшення кількості абітурієнтів. 	<ul style="list-style-type: none"> • політичне становище держави, що відлякую іноземних студентів; • низький рівень оплати праці викладачів; • зменшення кількості молодого населення; • невідповідність затребуваних професій та спеціалістів, що навчається на держзамовленні; • зниження попиту на вищу освіту.

2.2. Організація навчального процесу

Освітнє середовище СумДУ - це сукупність особливих умов, у яких здійснюється професійна діяльність викладачів та навчання студентів, що, забезпечує підготовку кваліфікованих працівників, які мають м'які та жорсткі компетенції та здатні адаптуватися до мінливих умов ринку праці. Якість навчання підтверджується рівнем, рейтингом, кількістю переможців Всеукраїнських студентських олімпіад та конкурсів наукових робіт.

За рекомендаціями Міністерства освіти під час карантину в березні-травні 2020 року всі вищі навчальні заклади повинні працювати дистанційно. Для СумДУ це не викликало великих проблем, так як в університеті існує власна розробка на платформі Moodle – система дистанційного навчання. Більшість викладачів гарно володіли навичками дистанційного навчання і більшість завдань були наповнені в системі дистанційного навчання [45].

Система дистанційного навчання СумДУ на карантині довела свою ефективність. У викладачів та студентів на той час вже були корпоративні електронні кабінети, через які завдяки мобільним та іншим пристроям учасники навчального процесу спілкуються в режимі онлайн, могли надсилати завдання та перевіряють їх. Поліпшення взаємодії між учасниками освітнього процесу відбулося за рахунок впровадження «Електронного особистого кабінету» як єдиного вікна доступу до інформаційних сервісів. Це дозволило студентам вибирати вибірково предмети та індивідуальну траєкторію на наступний навчальний рік, оцінювати вивчені дисципліни, отримувати інформацію щодо результатів навчання у попередніх семестрах, оформлювати індивідуальний графік на поточний навчальний рік. Викладачі в електронному кабінеті отримують необхідні документи, мають можливість

спілкуватися з навчальними групами та окремими студентами, отримувати електронні відомості та мати доступ до всіх сервісів СумДУ.

Протягом 2 тижнів для викладачів були проведені ряд тренінгів щодо організації роботи з відео-конференціями. Викладачі могли самі обирати платформу, з якою вони можуть працювати: Zoom, Google Meet, Teams, Cisco Webex. Більшість викладачів обрали платформу Google Meet через те, що кожний викладач має корпоративну пошту в домені СумДУ на платформі Google. Тому, кожний викладач має можливість підключити до Google Meet до 100 студентів в одну відеоконференцію.

Також, ще до карантину, в СумДУ існували такі платформи для організації віддаленої роботи студентів:

Lectur.ED допомагає в розробленні електронних навчальних курсів.

MiX learning - платформа для онлайн-навчання, перевірки знань, проведення практичних/семінарських занять. На платформі можна створювати класи, залучати студентів, давати завдання, проводити тестування.

Також СумДУ заохочує використання змішаної форми навчання, що дає можливість перезараховувати онлайн-курси відповідно до тематики дисципліни. До таких курсів української мови відносяться: Prometheus, VUM online, EdEra, European Space, Higher, Google Digital Workshop. Сертифікати про успішне завершення можуть бути прийняті до уваги під час виставлення оцінки, якщо це передбачено регламентом. Оформлення освітньої декларації дозволяє перезарахувати курс повністю.

Платформа навчання ITVDN надала студентам можливість безкоштовно пройти онлайн-курси з ІТ. ITVDN запропонувало понад 180 відеокурсів з усіх мов програмування та найпопулярніших інформаційних технологій, а також комплексні програми навчання за 20 спеціальностями від нуля до рівня спеціаліста.

В рамках змішаного навчання студенти могли пройти курси на платформі Coursera for Campus, яка відкрила доступ до більш ніж 3800 курсів та 400 спеціалізацій. СумДУ приєднався до цієї ініціативи.

В СумДУ створені платформи для впровадження засобів електронного та дистанційного навчання на всіх рівнях та формах навчання:

- OpenCourseWare (OCW) СумДУ - конструктор навчально-методичних матеріалів, що дозволяє створювати, надавати доступ, публікувати навчально-методичні матеріали, а також експортувати навчально-методичні матеріали на платформу дистанційного навчання;

- автоматизована система дистанційного навчання, яка містить платформу створення та управління навчальним матеріалом та систему управління навчальним процесом через електронні деканати;

- Екзаменаріум СумДУ - це відкриті електронні ресурси навчально-методичних матеріалів з дисциплін, якими можуть користуватися студенти під час навчання. Зберігаються к відкритому доступі;

- Електронні бібліотечні платформи [46].

Вже з 2020-2021 навчального року в Сумському державному університеті в період карантину були запропоновані наступні заходи:

- зменшена до санітарних норм кількість посадочних місць у аудиторіях;
- при формуванні розкладу зведено до мінімуму переходи претендентів між корпусами, поверхами, аудиторіями;
- навчальний процес здійснюється у 3 зміни. При чому зміни не пересікаються між собою, щоб уникнути контактів між студентами;
- з метою розвантаження громадського транспорту розмежовано початок робочого дня працівників та початок занять для студентів. Вперше за 15 років змінено розклад дзвоників. Студенти навчаються на 8.30, що дозволяє їм добратися до університету без зкупчень людей.

2.3 Оцінювання якості навчального процесу під час пандемії на основі опитування студентів СумДУ

Для оцінювання якості освіти у період карантину нами було проведено опитування студентів щодо їх задоволеності навчальним процесом. В опитуванні взяло участь 68 студентів, виключно тих, хто проживає у гуртожитку. Опитування було проведено он-лайн за допомогою GoogleForms, анкета поширювалась серед студентів у соціальних мережах, Viber-групах та групах телеграм.

Студентам були задані наступні питання.

1. На яких платформах переважно проводилося дистанційне навчання?
2. Як ви оцінюєте якість дистанційного навчання?
3. Як ви оцінюєте якість традиційного навчання в університеті?
4. Які пристрої ви використовуєте під час навчання на карантині
5. Чи завжди викладачі йшли на поступки в разі технічних збоїв?
6. Чи подобається Вам дистанційне навчання? Чому?
8. Чи хотіли б ви продовжити дистанційне навчання?
9. Який вид навчання вам подобається більше: он-лайн чи офлайн?

Щоб отримати цілісну картину процесу навчання, важливо було знати, які освітні платформи використовуються. Студенти відповіли, що найбільш популярними платформами для навчання в період карантину були GoogleClass, Google Meet, Zoom, Teams. Велика кількість студентів зазначила, що працювали на університецькій платформі elearning. Розподіл використання платформ наведено на рис. 2.1.

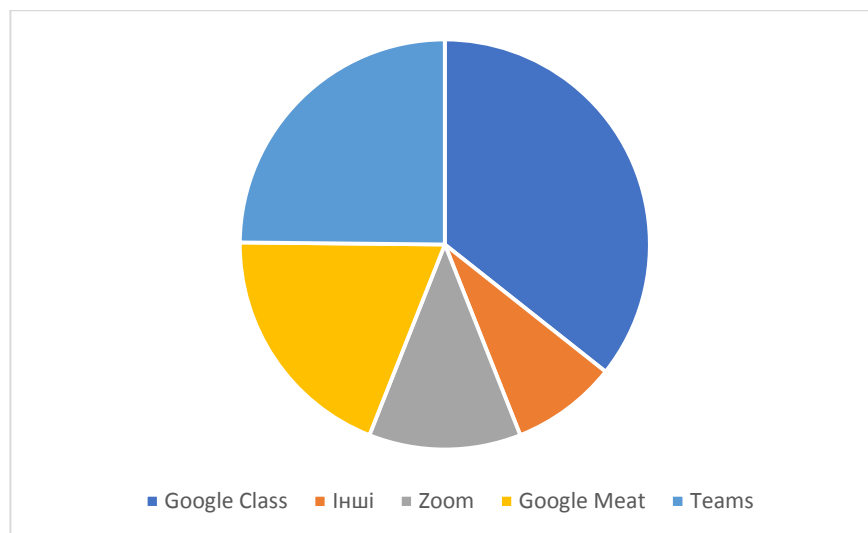

Рисунок 2.1 – Якими платформами користувалися студенти під час навчання

При оцінювання якості навчання по 23% студентів (рис. 2.2.) обрали 6 та 7 балів. Тобто можна сказати, що якість навчання в карантин не дуже погіршилася. Але і не була на вищому рівні. Так 10 балів обрав 1% студентів. Якщо порівняти з якістю навчання в аудиторії, то студенти оцінили її у 8-9 балів переважною кількістю. Тобто якість офлайн значно більша. За оф-лайн освіти у 1-4 бали проголосували тільки 1% студентів.

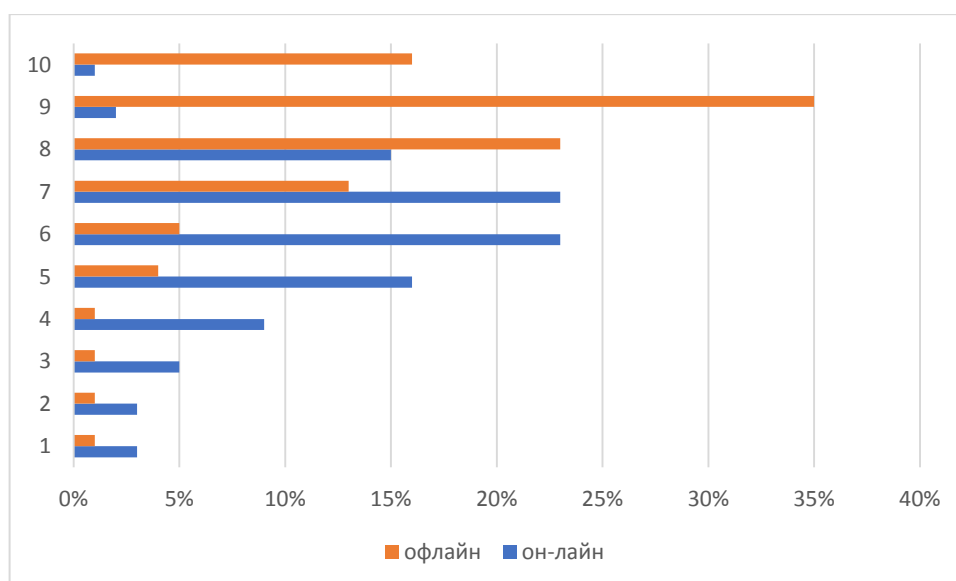

Рисунок 2.2 – Оцінка якості викладання студентами під час онлайн навчання та оф лайн

Студенти частіше за все використовували комп'ютери та смартфони під час навчання. Але 3% студентів відповіли, що не використовували нічого, що говорить про недоступність онлайн освіти деяким групам населення (рис. 2.3).

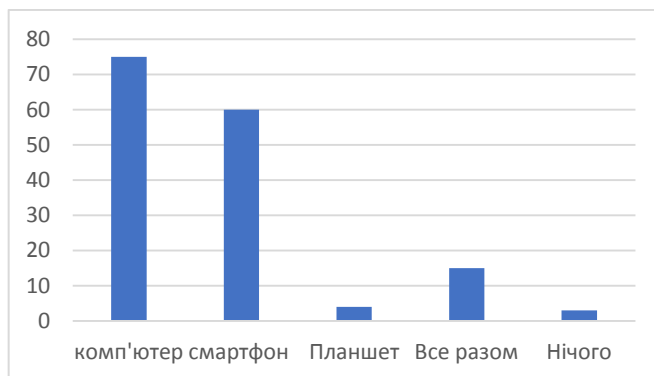

Рисунок 2.3. Які гаджети використовували студенти під час навчання?

На питання чи були суперечки під час навчання, 58% студентів відповіли, що іноді, у 39% проблем з викладачами не було (рис. 3.4.).

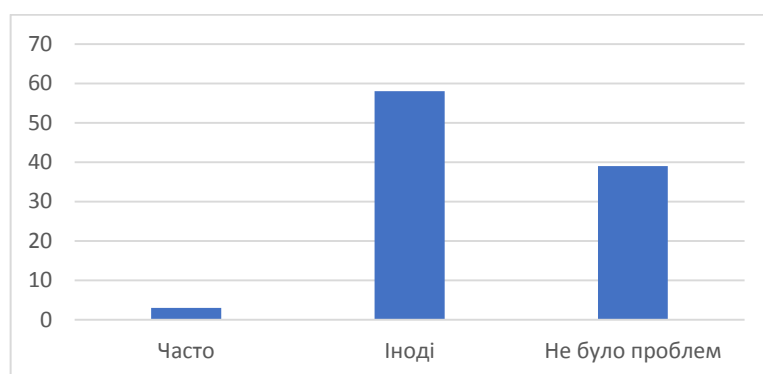

Рисунок 2.4 – Розподіл відповідей респондентів щодо виникнення конфліктів під час он-лайн навчання.

Студентам найбільше й дистанційному навчання сподобалося: комфортні умови праці, можливість працювати у своєму режимі; в усному спілкуванні немає потреби, можливість працювати не відриваючись від навчання.

Щодо перспектив дистанційного навчання подальшого навчання відповіді респондентів були розрізненими (рис. 2.5), майже 32% студентів виявили бажання продовжити навчання дистанційно. Однак таке велике бажання студентів не факт, що вони використовують дистанційну форму в освітніх цілях або як засіб саморозвитку та самовдосконалення.

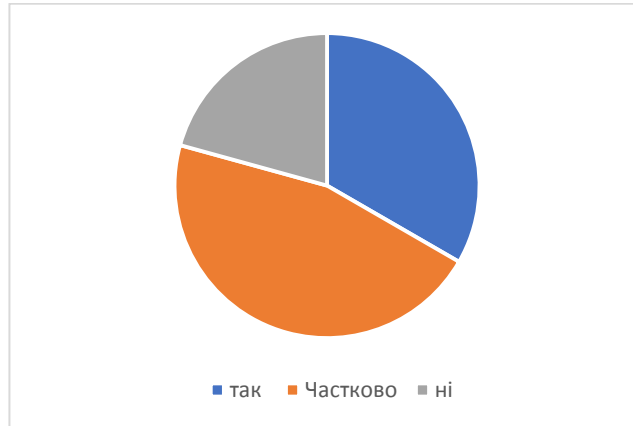

Рисунок 2.5. Розподіл відповідей, чи хотіли б в продовжити навчання дистанційно?

Щодо оцінювання якості онлайн та офлайн навчання, 56 % студентів відповіли, що традиційна форма навчання однозначно краща. 23% сказали, що обидві форми навчання рівнозначні. Більше ніж 20% не змогли відповісти на це запитання.

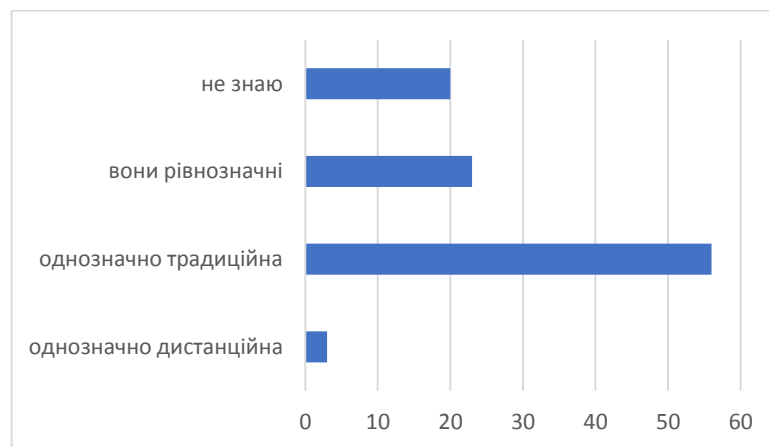

Рисунок 2.6 – Порівняння онлайн та офлайн навчання.

Анкетування студентів дозволили виявити декілька проблем в організації навчання на карантині:

- необхідність забезпечення студентів гаджетами для роботи (комп'ютер, ноутбук, планшет, телефон) високошвидкісним Інтернетом. Це можливо зробити, залучивши бібліотечні фонди університету та аудиторний фонд.

- відшкодуванням витрат на Інтернет, електроенергію, амортизацію власного обладнання для викладачів, які працювали з дому. У разі необхідності, надання викладачам місць для праці або гаджетів додому;
- пошук ефективних методів мотивації студентів та викладачів;
- контроль з боку адміністрації, з одного боку, та скорочення кількості звітів, з іншого. Контролюючим відділам змінити політику від функції контролю до функції обслуговування та допомоги;
- не обмежувати свободу викладачів у виборі методів навчання та інформаційних засобів;
- Своєчасна перепідготовка викладачів, в тому числі навчання інструментів для електронного навчання;
- прозора система моніторингу результатів навчання студентів [3].

3. Розроблення політики щодо удосконалення навчання під час пандемії

3.1. Основні проблеми організації навчального процесу в умовах пандемії в СумДУ

На основі опитування та вивчена думки експертів виділено такі проблеми здійснення навчального процесу у вищих закладах освіти:

1. **Не вміння користатися технологіями дистанційного навчання** усіма учасниками процесу (як студентами, так і викладачами).

Згідно з опитуванням, проведеним Державною службою якості освіти, 55,53% шкіл мали проблеми з дистанційним навчанням, тому що вони не мали попереднього досвіду з цією формою навчання, тому вони не були готові до навчання під час карантину. 47,5% вчителів (20 590 осіб) заявили, що раніше не використали дистанційне навчання у своїй педагогічній діяльності. Натомість, вчителі не отримували рекомендацій про те, як проводити дистанційне навчання або навчання за допомогою онлайн-освітніх інструментів. У той же час вчителям було б корисно розробити поради про те, як пояснювати новий матеріал, давати зворотний зв'язок, тренувати навички, оцінювати прогрес та визначати тривалість уроків у дистанційному навчанні.

Реальність показала, що не всі ЗВО технічно підготовлені, тому лекції та семінари проводилися з використанням Google Classroom, знання оцінювалися за допомогою текстових тестів, підготовка та презентація проектів проводилася через Skype, нові платформи, ресурси та соціальні мережі (Moodle, Zoom, Skype, Viber, Telegram та Messenger). А викладачі почали використовувати зовнішні системи дистанційного навчання (наприклад, платформа Prometheus) [1].

Всі учасники освітнього процесу були змушені почати користуватися сучасними технологіями, незалежно від того, хотіли вони цього чи ні. І цей безпосередній практичний досвід дозволив їм досить вміло опанувати ці

навички. Фактично технології давно стали невід'ємною частиною нашого життя, тому викладачі повинні мати можливість використовувати цей зручний інструмент, незалежно від того, в якому режимі вони навчаються.

2. **Погана якість та доступність мережі Інтернет** для учасників освітнього процесу;

3. **Відсутність повних, структурованих навчальних матеріалів, розміщених на єдиній освітній платформі.**

4. **відсутність якісного зворотного зв'язку зі студентами.** Викладачі також відзначили неможливість індивідуального консультування студентів, збільшився час для листування зі студентами, оскільки онлайн-курси надають докладніший опис домашніх завдань, ніж зазвичай у класі. Коригування оцінок в найкоротші терміни викликало великі труднощі, особливо в областях з особливими вимогами до акредитації (наприклад, бухгалтерський облік, поточні дослідження), а організація онлайн-іспитів стала перевіркою дисципліни, академічної доброчесності та старанності [6].

5. **Неможливість відкласти захист кваліфікаційних робіт.** Держава фінансує вищу освіту, сплачуючи університету за кожного студента, який навчається на бюджет. Якщо людина навчалася, але вчасно не отримала диплом, вважатиметься, що гроші витрачені неефективно. Через відсутність фінансової автономії вищі навчальні заклади могли отримати санкції «за нецільове використання бюджетних коштів». Щоб цього не сталося, Міністерство освіти та науки у своєму листі рекомендувало «завершити навчальний рік вчасно». Це не давало університетам достатньо гнучкості, щоби відкладати захист кваліфікаційних робіт. Студенти, які не встигли завершити освітню програму, мали або оплачувати заняття, що додатково викладалися або були б відраховані.

6. Погіршення якості навчання в школі, що призвело до **зменшення кількості випускників**, що здали ЗНО. А це відзначилося на кількості абітурієнтів. Хоча, з іншого боку, велика кількість абітурієнтів не змогли виїхати для вступу за кордон, тому вступили в українські ЗВО.

Кількість випускників, які не з'явилися на ЗНО та ті, що не здали наведено в таблицях 3.1, 3.2.

Таблиця 3.1. – Кількість випускників шкіл, які не з'явилися на ЗНО

Предмет	Українська мова		Математика		Історія України	
	2019	2020	2019	2020	2019	2020
рік	2019	2020	2019	2020	2019	2020
місто	0,5	6,0	0,6	3,6	0,9	8,8
село	0,6	23,7	0,7	10,9	0,9	27,0

Таблиця 3.2 - Кількість впускників шкіл, які не здали ЗНО

Предмет	Українська мова		Математика		Історія України	
	2019	2020	2019	2020	2019	2020
рік	2019	2020	2019	2020	2019	2020
місто	4,7	4,0	7,8	7,1	5,5	9,4
село	18,3	12,2	22,4	17,3	17,2	16,5

7. Не зацікавленість студентів в навчанні. Одним із недоліків термінового розгортання дистанційного навчання є відсутність взаємодії викладача та учня, що неможливо в умовах онлайн-трансляції.

На жаль, під час навчання студенти отримували завдання, які могли виконати зі допомогою копіювання тексту. Це підтверджує експеримент Бьорка Бретцига та Раймонда Кульхаві, у якому з чотирьох типів роботи з текстом, механічне дублювання інформації є найменш ефективним методом запам'ятовування інформації у довгостроковій перспективі.

Найбільш ефективні методи навчання:

- 1) читання тексту + узагальнення та запис після прочитання;
- 2) читання тексту + узагальнення та запис під час читання;
- 3) читання тексту + механічне дослівне переписування основних ідей;
- 4) читання тексту без нотаток.

Механічне дублювання тексту не допомагає студентам критично сприймати прочитане. Онлайн-навчання не буде ефективним, якщо викладачі не будуть розробляти завдання, що потребують аналізу та узагальненню інформації.

9. Більша завантаженість викладачів. Викладачі під час карантину намагалися підтримувати якість навчального процесу, готувалися до онлайн-конференцій набагато довше, ніж раніше. При цьому були й ті, хто

перекладав спілкування зі студентами у письмовий формат – давав їм багато письмових завдань та фактично відмовлявся проводити заняття. І були ті, хто майже не виходив на зв'язок із студентами. При цьому ступінь залучення вчителів у дистанційне навчання не впливає на їхню заробітну плату.

8. Відсутність доплат викладачам. Під час карантину викладачам не провадилися доплати, незважаючи на різні формати навчання та наявність надмірного навантаження. Навесні, залишившись віч-на-віч з дистанційним навчанням, викладачам довелося витратити більше ресурсів, щоб самостійно освоїти та впровадити методи дистанційного навчання. Також, проведення занять у дистанційній формі потребувало більше часу на введення інформації на дистанційні платформи. Також, викладачі в більшій мірі використовували свої технічні засоби, електроенергію та Інтернет.

Сьогодні ЗВО прив'язані до тарифної сітки та не можуть встановлювати заробітну плату на основі результатів роботи викладачів. Карантин лише вкотре нагадав, що університети повинні мати більше автономії у фінансових питаннях, в тому числі заробітної плати персоналу.

9. Психологічні проблеми. Як студенти, так і викладачі відзначили відсутність живого спілкування, нездатність перездати пропущені практичні заняття, значне збільшення кількості завдань, нестачу часу для виконання завдань, обов'язок виконувати свої сімейні обов'язки з контролю/догляду за молодшими братами та сестрами, допоки у школі провадилися онлайн-заняття, обмежений доступ до комп'ютера, тому що батьки також працювали віддалено.

10. Академічна доброчесність. У студентів був доступ до матеріалів і під час контролю, тому виникла ще одна проблема - академічна доброчесність. Згідно з дослідженням академічної культури українських студентів, проведеним у 2015 році, понад 90% студентів використовують плагіат у своєму навчанні. Вони списують іспити, друкують готові письмові роботи з Інтернету, купують їх, фальсифікують дані тощо.

Інша проблема полягає в тому, що багато викладачів не знають методів оцінювання, які не дозволили б учням практикувати недоброчесність. Тому, університетам необхідно систематично працювати над створенням ефективної системи, яка допоможе забезпечити академічну доброчесність та створити відповідну культуру серед студентів.

11. Зменшення кількості іноземних студентів. За даними Українського державного центру міжнародної освіти, значного скорочення кількості іноземців у 2020/2021 навчальному році не відбулося. Згідно з міжнародними джерелами, вплив пандемії на мобільність студентів спричинив проблеми з переміщенням між країнами через закриття кордонів або значні обмеження. Проте 85% опитаних університетів пропонували альтернативні схеми навчання, зокрема дистанційне навчання – «віртуальну мобільність». Особливо слід згадати студентів, які не змогли повернутися до своїх країн та зіткнулися із закриттям кампусів і, як наслідок, з необхідністю знайти альтернативне житло, ізоляцію, проблеми з документами тощо. У країнах Європи при оцінюванні отримали такі результати: кількість міжнародних студентів скоротилася на 20% у Німеччині, 16% у США та 80-90% в Австралії. Таким чином, є підстави вважати, що кількість іноземних студентів в Україні також зманшився. Але моніторинг не проводився. Опитування європейських ЗВО щодо скорочення іноземних студентів наведено на рис. 3.1.

Рисунок 3.1 – Набір в міжнародні ВНЗ у 2021 році в порівнянні з 2020 роком [4]

Проведемо SWOT-аналіз впливу пандемії на організацію освітнього процесу (таблиця 3.3)

Таблиця 3.3 - SWOT-аналіз впливу пандемії на організацію освітнього процесу

Сильні сторони	Слабкі сторони
Адаптація до дистанційної освіти Проведення засідань он-лайн. Викладачі витрачають менше часу. Самоорганізація студентів Підвищення он-лайн мобільності Розвиток нових аналітичних навичок у студентів	Зменшення кількості іноземних студентів Доступ до освіти мали не всі студенти Перевантаженість викладачів через постійне сидіння за комп'ютером та підвищення часу на перевірку
Можливості	Загрози
Можливість паралельно працювати та навчатися Розширення використання масових он-лайн курсів	Невмотивованість студентів Стрес у викладачів Повторення карантинних заходів. 1-2-курсники не відчули що таке студентське життя

Але пандемія не тільки негативно вплинула на організацію освіти в ЗВО.

Основними перевагами стало таке:

1. **Розвиток академічної мобільності.** З розвитком процесів глобалізації міжнародна академічна мобільність досягла значних розмірів: за даними Статистичного інституту ЮНЕСКО, у 2019 році у світі навчалось близько 5,5 мільйона іноземних студентів, 72 тисячі з яких навчаються в Україні.

Але пандемія вплинула на плани 50% студентів, які хотіли навчатися за кордоном. Тому університети шукали нові способи залучення іноземних студентів. Таким виходом стали спільні міжнародні онлайн-стажування (COIL). Приблизно 60% вищих навчальних закладів повідомили, що COVID-19 збільшив віртуальну мобільність та/або онлайн-навчання як альтернативу фізичній мобільності студентів [9].

2. **Популярність освітніх платформ,** таких як Coursera, edX та FutureLearn, значно зростає. Лише у 2020 році на цих платформах зареєструвалося майже 32 мільйони нових користувачів, що більш ніж у 2 рази в порівнянні з 2019 роком (14,3 мільйона). На рисунку показано динаміку реєстрації нових споживачів на цих платформах у 2020 році.

3.

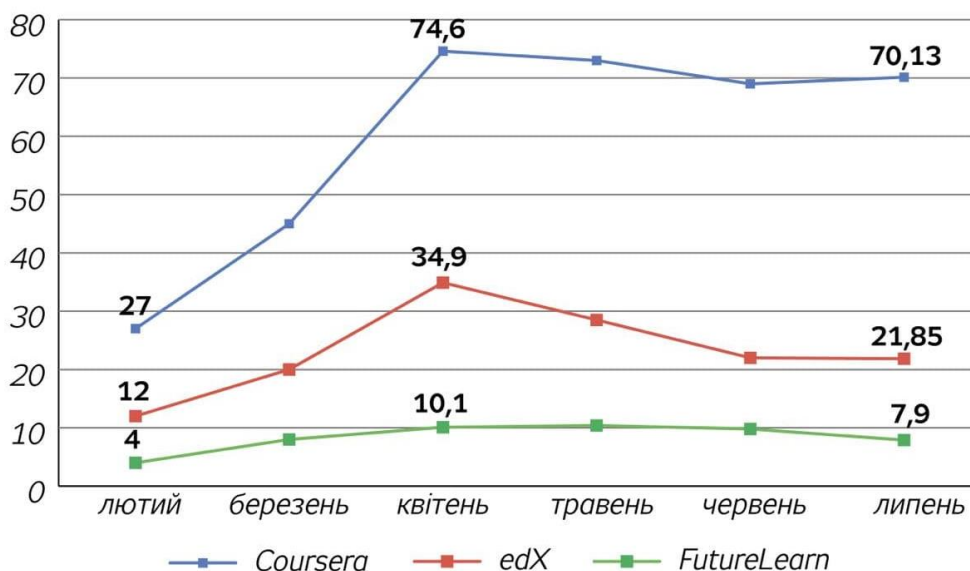

Рисунок 3.2 – Динаміка реєстрації нових користувачів на платформах Coursera, edX та FutureLearn за лютий-липень 2020 року.

4. Можливість студентів краще розпоряджатися своїм часом. Студенти почали заглиблюватися у предмети, які їх більше цікавлять.

5. Знизилось психологічне навантаження під час сесії.

6. Студенти з інших регіонів проживали з рідними та навчалися без відриву з дому.

3.2. Розроблення заходів щодо реалізації політики навчального процесу в умовах пандемії

Основними заходами щодо підвищення якості освіти під час пандемії у майбутньому можуть бути:

- Розробити план дій на випадок подальшої пандемії. Наприклад, у Сінгапурі задовго до пандемії було розроблено кризовий план дистанційного навчання на випадок стихійного лиха. Викладачі та вчителі були підготовлені до таких випадків, вони знали, як організувати дистанційне навчання та які інструменти потрібно використати.

- Попередній досвід змішаного навчання. Таким прикладом стали школи у норвезькому муніципалітеті, де діти, батьки та вчителі позитивно відреагували на онлайн-навчання. Там студенти використовували ноутбуки та планшети ще задовго до карантину. Крім того, до пандемії вони вже мали досвід навчання в Microsoft Teams. Тож перехід на он-лайн пройшов без серйозних втрат. За 2020-2021 рік дистанційного навчання теж відбулися позитивні зміни. Наприклад, обрана платформа для навчання середніх шкіл (Microsoft Teams) та розроблена модель ведення уроків. І вже в наступний карантин входити легше. Заклади вищої освіти більш автономні в виборі платформ для проведення занять, але через рік практики он-лайн навчання вибудовував стратегію роботи з он-лайн ресурсами.'

- Забезпечити освітні заклади комп'ютерами та високошвидкісним Інтернетом, доступним як для викладачів, так і для студентів. Можливо забезпечити студентів, що не має доступу до інтернету автоматизованими

місцями і бібліотеках або інших аудиторіях. Пріоритет слід віддавати наданню цифрових ресурсів до середніх шкіл у малих містах та селах, оскільки це може допомогти зменшити цифрову нерівність між учнями з сільських та міських районів.

- Розробляти якісний цифровий контент для викладання у закладах освіти й навчати освітян методів роботи з ним.

- Розробляти і впроваджувати заходи, спрямовані на компенсацію погіршених результатів навчання внаслідок переходу на дистанційне навчання. Виявлення прогалин у знаннях. Деякі країни «відчинили двері» для учнів на короткий час наприкінці навчального року, щоб перевірити чкість знань особисто та зрозуміти, що учні не зрозуміли і як перебудувати освіту на наступний навчальний рік.

- Відкрити початкові заклади для спеціальностей, які не можливо викладати он-лайн: Медицина, культура тощо. Авжеж, з дотриманням всіх санітарних вимог.

- Посилити фінансову автономію закладів вищої освіти, а також спроможність розпоряджатися нею. Збільшувати кількість можливостей використання індивідуальних освітніх траєкторій, у тому числі в закладах вищої освіти.

- Забезпечити належні умови проживання у гуртожитках без порушення прав та свобод студентів, в тому числі іноземних студентів.

- Розвивати спроможність закладів освіти створювати навколо себе інклюзивні спільноти, які можуть існувати як онлайн, так і офлайн.

- Сприяти формуванню безпечного навчального середовища й посиленню гендерної рівності у закладах освіти.

- організація тренінгів для професорсько-викладацького складу з вивчення особливостей онлайн-навчання, функціональності та можливостей існуючих платформ та сервісів (включно з Google Classroom, Microsoft 365 Groups, WizIQ Moodle, iSpring), організація спеціальної платформи для обміну досвідом між викладачами в галузі онлайн-навчання, спільний пошук

вирішення проблем, що виникають у процесі навчання, методична допомога в адаптації програм до форм онлайн-навчання.

- Психологічна підтримка студентів та співробітників.

- Встановлення партнерських відносин із закордонними університетами, які готові ділитися своїми ресурсами, досвідом, особливо в галузі онлайн-навчання та наукового співробітництва.

- Забезпечення гідних умов для перебування студентів – іноземців, а саме:

1. Полегшення на здобуття іноземним студентам студентської візи.

2. Продовження часу знаходження у країні після закінчення

навчання.

3. Надання більшої кількості стипендій для іноземців.

4. Полегшення процесу проживання на території країни.

Для СумДУ пропонуємо перейти на єдину платформу он-лайн навчання, яка б забезпечувала студентів матеріалами, як під-час он-лайн навчання, так і під час оф лайнів. Такою платформою може стати платформа Міх. Але цю платформу необхідно поліпшити. Наприклад, забезпечити студентів он-лайн лекціями. Викладачі можуть записати свої лекції під час он-лайн навчання та викласти на платформу. Це не означає, що лекції будуть прослуховуватися в он-лайн форматі. Це надасть можливість використовувати перевернуті класи, про що розповідалося в розділі 2.

Також, пропонуємо запровадити на цій платформі відео-зв'язок, щоб викладачі мали доступ до всіх сервісів з однієї платформи. Додати на платформу електронний щоденник та прив'язати до нього відомості. Для забезпечення академічної доброчесності запровадити такий вид робіт, як відео-відповідь. Коли студент записує відео, як відповідь на конкретне запитання за допомогою вбудованого сервісу.

Для забезпечення розробки всіх дисциплін потрібно розвантажити викладачів. Наприклад, за розробку одного курсу – 0,25 ставки.

Також потрібно провести тренінги та навчання викладачів щодо роботи з цією платформою. Це може забезпечити Центр розвитку трудового потенціалу. При чому, це повинен бути курс, на якому викладачі зможуть наповнити свої дисципліни. Обсяг курсу – 1 кредит, тобто 8 занять. Розрахуємо витрати на проведення такого курсу. Згідно даних, в Сумському державному університеті працює 744 викладача. Наповнюваність групи 20 осіб. Потрібно створити 37 груп.

Розрахуємо кількість академічних годин на проведення тренінгу:
 $37 * 8 = 296$ годин

Розрахуємо витрати на проведення таких тренінгів (таблиця 3.4)

Таблиця 3.4. – Розрахунок витрат на проведення навчання викладачів

Витрати	На одиницю	Кількість, год.	Загальна сума
Заробітна плата тренера	200	296	59200
Господарські витрати	29	296	8584
Електроенергія	10	296	2960
Всього:			70744

Щоб визначити ефективність проведення тренінгів по платформі Міх припустимо, що кількість студентів, які хочуть навчатися за новими технологіями навчання збільшиться на 5%. В університеті навчається 13700 студентів, з них першокурсників 2700. Тобто набір збільшиться на 135 осіб. Оплата за рік одним студентом складає 16 000. Отже, університет зможе отримати прибуток у розмірі $135 * 16000 = 2160000$ грн.

Порахуємо економічну ефективність за допомогою ROI – це показник повернення вкладених коштів та індикатор ефективності інвестицій у освіту.

Формула розрахунку ROI:

$$ROI = \frac{\text{Прибуток} - \text{Обсяг інвестицій}}{\text{Обсяг інвестицій}} * 100\%, \quad (3.1)$$

Позитивний коефіцієнт означає, що ви відпрацювали в плюс, негативний - навчання йде в збиток [5].

$$ROI = \frac{2160000 - 70744}{70744} * 100\% = 2900\%$$

Отже, університет завдяки проведеним навчальним заходам може заощадити 2089 тис. грн.

Висновок

Пандемія Covid- 19 була несподівана, і освіта була не готова до локдаунів. Однак, навіть у цій ситуації більшість країн і освітніх установ намагалися передати знання здобувачам освіти. Кожна держава це робила, врахувавши фінансові ресурси та можливості. Основною проблемою стала недоступність навчання здобувачів освіти, в кого не має Інтернету.

В роботі було проаналізовано міжнародний досвід організації освітніх послуг під час пандемії Covid – 19 та порівняно з Українськими реаліями.

На прикладі СумДУ було проведено опитування студентів щодо освітнього процесу в період пандемії та виявлені основні проблеми:

1. не вміння користатися технологіями дистанційного навчання
2. погана якість та доступність мережі Інтернет
3. відсутність повних, структурованих навчальних матеріалів, розміщених на єдиній освітній платформі.
4. відсутність якісного зворотного зв'язку зі студентами;
5. неможливість відкласти захист кваліфікаційних робіт;
6. зменшення кількості абітурієнтів;
7. не зацікавленість студентів в навчанні;
8. більша завантаженість викладачів;
9. відсутність доплат викладачам;
10. психологічні проблеми;
11. академічна доброчесність;
12. зменшення кількості іноземних студентів.

COVID-19 прискорив та застосував довгострокові педагогічні тенденції, створив природний експеримент, у якому перевірялися та оцінювалися численні інновації. Набули розвитку наступні напрями:

- розвиток академічної мобільності;
- популярність освітніх платформ, таких як Coursera, edX та FutureLearn;
- можливість студентів краще розпоряджатися своїм часом;

знизилося психологічне навантаження під час сесії;
студенти з інших регіонів проживали з рідними та навчалися без відриву з дому.

Основними заходами щодо підвищення якості освіти під час пандемії у майбутньому можуть бути:

- розробити план дій на випадок подальшої пандемії
- забезпечити освітні заклади комп'ютерами та високошвидкісним Інтернетом, доступним як для викладачів, так і для студентів;
- розробити якісний цифровий контент для викладання у закладах освіти й навчати освітян методів роботи з ним;
- розробити і впровадити заходи, спрямовані на компенсацію погіршених результатів навчання внаслідок переходу на дистанційне навчання;
- відкрити початкові заклади для спеціальностей, які не можливо викладати он-лайн;
- посилити фінансову автономію закладів вищої освіти;
- забезпечити належні умови проживання у гуртожитках без порушення прав та свобод студентів, в тому числі іноземних студентів;
- розвивати спроможність закладів освіти створювати навколо себе інклюзивні спільноти, які можуть існувати як онлайн, так і офлайн;
- сприяти формуванню безпечного навчального середовища й посиленню гендерної рівності у закладах освіти;
- організація тренінгів для професорсько-викладацького складу з вивчення особливостей онлайн-навчання;
- психологічна підтримка студентів та співробітників;
- встановлення партнерських відносин із закордонними університетами, які готові ділитися своїми ресурсами, досвідом, особливо в галузі онлайн-навчання та наукового співробітництва.

У цілому, COVID-19 призвів до серйозних структурних змін у вищих навчальних закладах. Це сталося через зміни потреб студентів, розробку та

поширення нових технологій навчання, скорочення кількості іноземних студентів та росту конкуренції серед ЗВО.

Список використаних джерел

1. Berezhna S., Prokopenko I. Higher Education Institutions in Ukraine during the Coronavirus, or COVID-19, Outbreak: New Challenges vs New Opportunitiesю Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala. 2020. Vol. 12, Is. 1 Sup. 2. P. 130-135
2. Chernysh, N., & Prykhodko, T. Що думають студенти про українську вищу освіту в умовах пандемії COVID-19. Вісник ХНУ імені ВН Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи», 2020, 45: 77-85.
3. Education during a pandemic crisis: problems and prospects. *Monograph*. Eds. Tetyana Nestorenko & Tadeusz Pokusa. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2020; ISBN 978-83-66567-08-5; pp.296, illus., tabs., bibls.
4. Education during a pandemic crisis: problems and prospects. *Monograph*. Eds. Tetyana Nestorenko & Tadeusz Pokusa. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2020; ISBN 978-83-66567-08-5; pp.296, illus., tabs., bibls.
5. HOPE FOR THE FUTURE: HOW UNIVERSITIES ARE IDENTIFYING EMERGING OPPORTUNITIES IN 2021: Discover how higher education institutions are moving forward in the new year.
6. Phillips, J. J. ROI: The search for best practices. *Training & Development*, 1996, 50.2: 42-48.
7. Rammer S., Clark T. COVID-19 and Management Education: Reflections on Challenges, Opportunities, and Potential Futures. *British Journal of Management*. 2020. Vol. 31. P. 453-456
8. Алмаші, І. М. Загальна декларація прав людини ООН як джерело конституційного права України. 2015.
9. Аналітична довідка щодо тенденцій організації дистанційного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти в умовах карантину

у 2020/2021 навчальному році URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/05/ANALITICHNA_DOVIDKA_Opituвання_FPO_ZVO_DSYAO_05.2021.pdf

10. Бакіров В., Агарьков М. Пандемія може назавжди змінити вищу освіту: Як оцінюють майбутнє університетів міжнародні експерти. URL: <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/pandemija-mozhe-nazavzhdi-zminiti-vishchu-osvitu.html>

11. Барабась, Д. О., & Барабась, Д. А. Вища освіта під час пандемії. 2020.

12. Бетлій О., Джигир Ю., Ковтонюк П. Здоров'я та освіта: як пандемія COVID-19 вплинула на доступ до публічних послуг в Україні: аналітичний огляд. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2021/03/Analitychnyy-oglyad.pdf>

13. Відповіді на поширені запитання щодо організації освітнього процесу в умовах карантинних обмежень: Міністерство освіти і науки України: веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/vidpovidi-na-poshireni-zapitannya-shodo-organizaciyi-osvitnogo-procesu-v-umovah-karantinnih-obmezhen>

14. Державна служба якості освіти. веб-сайт. URL: <https://sqe.gov.ua/>

15. Дзябенко О., Морзе Н., Василенко С., Варченко-Троценко Л., Вембер В., Бойко М., Воротникова І., Смірнова-Трибульська Є. Модернізація педагогічної вищої освіти з використання інноваційних інструментів викладання. Київ. 2020.

16. Домбровська, С. О. Вища освіта в умовах пандемії: сучасні виклики організації освітнього процесу. Реформа освіти в Україні: інформаційно-аналітичне забезпечення, 2020, 216.

17. Дотримання прав в освіті — 2020. Перша щорічна доповідь освітнього омбудсмена — Київ: Служба освітнього омбудсмена, 2021. — 120 с. [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <https://eo.gov.ua/osvitniy->

ombudsmen-ukrayiny/dopovid-osvitnoho-ombudsmena-dotrymannia-prav-v-osviti-2020/

18. Звіт зі сталого розвитку 2020 рік. СумДУ: веб-сайт. URL: https://sumdu.edu.ua/images/content/general/public-info/report/report-2020_media-space.pdf

19. Карпуша В., Люта О., Дейнека О. Звіт центру забезпечення якості вищої освіти: про підсумки роботи у 2020 році. URL: <https://sumdu.edu.ua/uk/about-sumdu/quality-education/quality-office.html>

20. Ковальчук, С. В., & Франчук, Л. В. Сучасні тренди вищої освіти України: вплив COVID-19 на формальну, неформальну та дуальну освіту. 2020.

21. Конституція. Закон України “Про внесення змін до Конституції України”. К.: велес, 2005, 48.

22. Кухаренко, В. М., & Бондаренко, В. В. Екстрене дистанційне навчання в Україні. Колективна монографія/ВМ Кухаренко, ВВ Бондаренко. 2020. 409 с, 2020.

23. Либак, І. А., & Дейнега, І. О. АКТУАЛІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ. *Новітні технології сучасного суспільства (НТСС-2020)*, 2020, 2020: 217-218.

24. Мосьпан, Н. Трансформація національної вищої освіти під час пандемії Covid-19 очима студентів та викладачів. *Освітологічний дискурс*, 2021, 34.4: 141-154.

25. Науменко, С. Вітчизняний та зарубіжний досвід реалізації сертифікаційного оцінювання здобувачів середньої освіти в умовах пандемії COVID-19. InterConf, 2020.

26. Нерубасська А. О. «Пандемічна» освіта в Україні: системний аспект. Створювальна сила знання: матеріали 3-го круглого столу «Створювальне знання: гуманізм, інновація, самоосвіта», 12 червня 2020 р. / Під ред. Доннікової І. А. Одеса: НУ «ОМА», 2020. С. 20-23.

27. Олешко, А. А., Ровнягін, О. В., & Годз, В. Р. Удосконалення дистанційного навчання у вищій освіті в умовах пандемічних обмежень. *Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток»*, 2021, 1.
28. Опитування студентів: 7% навчаються в університетах, бо так хочуть батьки. Освіторія: веб-сайт. URL: <https://osvitoria.media/opinions/shhodumayut-studenty-pro-suchasnu-osvitu/>
29. Остапенко, В. М Освіта для сталого розвитку в умовах пандемії COVID-19. 2020. PhD Thesis. СНУ ім. В. Даля.
30. Організація освітнього процесу в школах України в умовах карантину: аналітична записка / Л. Гриневич, Л. Ільч, Н. Морзе, В. Прошкін, І. Шемелинець, К. Линьов, Г. Рій]. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020. 76 с
31. Положення про організацію освітнього процесу в Сумському державному університеті. СумДУ: веб-сайт. URL: <https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=d8ae04b7-0a39-e611-b47a-001a4be6d04a&kind=1>
32. Про освіту: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
33. Прокопенко, А. І., Доценко, С. О., Прокопенко, А. И., & Доценко, С. А Цифровізація системи вищої освіти в умовах пандемії COVID-19. 2021.
34. Радкевич, Л., & Савельєв, Н. Виклики та можливості онлайн навчання як інноваційного процесу в умовах пандемії. 2021.
35. Реймерз, Ф. М., & Шляйхер, А. Рамкові настанови щодо відповіді освіти на пандемію COVID-19 2020 року. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 2020.
36. Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти Сумського державного університету. СумДУ: веб-сайт. URL: <https://sumdu.edu.ua/uk/about-sumdu/quality-education.html>

37. Стратегічний план розвитку Сумського державного університету на 2020 – 2026 роки. URL: <https://sumdu.edu.ua/uk/about-sumdu/gen-info/misiia-viziia-stratehiia.html>
38. Ташкінова, О. А., Бойко, Є. В., & Доня, К. В. Оцінка якості організації дистанційного навчання студентів ОП «Соціальна робота» у ДВНЗ «ПДТУ» під час пандемії Covid-19 (за матеріалами соціологічного дослідження). 2020
39. Тесленко, Ю. В., & Тесленко, М. М. Вища освіта під час карантину: інструменти, ресурси й методи контролю. 2021.
40. Уряд продовжив карантин в Україні до 31 грудня 2021 року. Міністерство охорони здоров'я України: веб-сайт. URL: <https://covid19.gov.ua/karantynni-zakhody>
41. Червінська, Т. Г., & Петленко, Ю. В. Проблеми та виклики дистанційного навчання у вищій освіті України під час пандемії COVID-19. Актуальні проблеми філософії та соціології, 2020, 27: 123-129.
42. Филенко, Б. М., Ройко, Н. В., Старченко, І. І., Проскурня, С. А., Прилуцький, О. К., Филенко, Б. Н., ... & Прилуцький, А. К. Порівняльний аналіз успішності студентів під час дистанційного навчання і традиційної форми освіти. 2020.
43. Як живе молодь в часи Covid – 19: соціологічне дослідження. URL: https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/democratic_governance/COVID-19-impact-on-youth-in-Ukraine.html
44. Яценко, В. В. Ризики соціально-економічної відповідальності закладів вищої освіти в умовах глобальних структурних викликів пандемії COVID-19. Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія Економічні науки, 2020.
45. Положення про організацію освітнього процесу в Сумському державному університеті. URL:

<http://normative.sumdu.edu.ua/index.php?task=getfile&tmpl=component&id=d8ae04b7-0a39-e611-b47a-001a4be6d04a&kind=1>

46. Положення про систему забезпечення якості вищої освіти Сумського державного університету. URL: <https://normative.sumdu.edu.ua/index.php?task=getfile&tmpl=component&id=8ae6554-1539-e611-b47a-001a4be6d04a&kind=1>

47. Організаційна структура СумДУ. URL: <http://structure.sumdu.edu.ua/>